

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ר ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ר ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

פרק י' א' - ג'

שמיני (תשכ"ז)

א. ג' הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד.
רש"י ד"ה הוא אשר דבר: היכן דבר? (שם' כ"ט) "ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי"
- אל תקרי "בכבודי" אלא במכובדי. אמר לו משה לאהרן: אהרן אחי, יודע
הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או כי או בר, עכשו
רואה אני שהם גדולים ממני וממך.

2. בס' שני לוחות הברית חלק "תורה שבעל פה" אות א' גאמר: אל תקרי ב'
בתלמוד כמה פעמים, וקבלתי: כל מקום שאמרו "אל תקרי" הוא משום שיש
איזו קושיה המורה כן, שלא לקרא כך אלא כך, כמו (ישע' נ"ד) וכל
בניך למודי ה' ורב שלום בניך" - אל תקרי "בניך" אלא "בונך" שחז"ל
עשו "אל תקרי" זה, שמלת "בניך" מיותר, מאחר שאמר ברישא "וכל בניך"
די לו לומר "ורב שלומם" אלא אל תקרי; וכן (ישע' נ"ז ב') "שומר שבת
מחללו" - אל תקרי "מחללו" אלא "מחול לו" משום דקשה ליה דאלו קאי על
השבת היה לו לומר: "מחללה" בלשון נקיבה... ועוד אני אומר: כי לפעמים
אומר "אל תקרי" אף כשאין לו קושיה בקריאה והוא משום שאותו דבר
בעצמו מקובל איש מפי איש, וכדי שלא ישכח מפייהם ומפי זרעם שמו כמו
סימנא בפייהם והציבו ציונים לדבר ואמרו "אל תקרי".

מהי בפסוקנו "קושיה בקריאה" שבגללה אמרו כאן "אל תקרי"?

מהו הרעיון הכלול בדברי דרשת אל תקרי זו?

ב. ג' ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמור: "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד"
ויזם אהרן.

רש"י ד"ה קבל שכר על שתיקתו. ומה שכר קיבל? שגתייחד עמו הדבור, שנאמרה לו לבדו
פרשת שתויי יין.

1. מה קשה לו?

רש"י ד"ה בקרובי בבחיכי.

2. מה קשה לו?

רש"י ד"ה ועל פני כל העם אכבד: כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתירא, מתעלה ומתקלס:
אם כן באלו, כל שכן ברשעים. וכן הוא אומר: תהלים ס"ח) "נורא אלוקים
ממקדשיך": אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך.

3. הסבר את ה"אל תקרי" כאן על פי הכלל שניתן בשאלה א.

4. מה שהפך רש"י לפרש תחילה ד"ה וידם שהוא סוף הפסוק ואח"כ
את תחילתו של פסוק, מתפרש ע"י מפרשי רש"י כדלקמן:

גור אריה: מה שהפך הפירוש, היינו כדי לפרש לך: משום כך וידם,
כאשר שמע שבניו יראי שמים, אבל לא בשביל שאמר בקרובי אקדש,
שזה אין טעם לדמימה, רק מה שאמר משה שהם צדיקים, לכך שתק.

לבוש האורה: מה שהפך רש"י פרושו... משום שצריך לסמוך פירוש
"וידם" לסוף הדבור הקודם: "עכשו רואה אני שהם גדולים...".
מפני שיש להקשות על אותו הפירוש, דמן הכתוב (ג') "הוא אשר
דבר ה'" משמע, שבא משה לנחמו, אשר מצד האמת הוא נחמה גדולה,
שבגלל צדקתם וחשיבותם לקחם דקב"ה לישיבה של מעלה, אלא
שמטבעי בני אדם אינו נחמה, ואדרבה, דברים כאלה מעוררים
חבכי יותר, שמפני שהיה המת אדם חשוב, מתעצב האבל עליו הרבה
יותר, ומרבה בבכיה על העדרו; לכך מביא רש"י מין "וידם
אהרון" כלומר: אע"פ שהוא כנגד הטבע, שתק אהרן ולא הרבה בבכי
על דברי משה, וחשבו לו הקב"ה לשבח, ונתן לו שכר עליו.

והרי הוא כאלו דבור אחד עם הדבור הקודם. ואח"כ חזר רש"י
לדרכו ולפרש הכתובים כסדרן.

א מה ההבדל בין שני מפרשי רש"י?

ג. וידם אחר

אברבנאל: נחפך לבו והיה כאבן דומם ולא נשא קולו בבכי ובמספד כאב על בניו, גם לא
קבל תנחומים ממשה, כי לא נותרה בו נשמה וחבור אין בו.

שם עולם: על ויקרא (מאת הרב ליכטנשטיין, וורשא תרל"ז) 4
ולא אמר "וישתוק", כי הבדל בלשון הקודש בין הפעלים הנרדפים "דממה"
"שתיקה"; "שתיקה" אינו מורה אלא שתיקה לבדה מדבור או מבכי ואנחה וכן
הפסקה משאר תנועות חיצוניות; כמו אחר שאמר (תהלים ק"ז) "יחוגו וינצו"
כשכור, "אמר אחר כך: "וישמחו כי ישתקו".

אבל דממה מורה גם שקט הלב ומרגוע הנפש בפנימיות כמו שבארו חוקרי הלשון;
לכן העיד הכתוב על אהרן קדוש ה' שלא שתק לבד, אלא "וידום", שגם לבד
שקט ובפשו הרגיעה בפנימיותה כי לא הרהר אחר מדותיו של הקב"ה כלל, אלא
צדק עליו את הדין.

1. מה הבדל בין שני הפרושים?
2. איזה מהם מתאים לפשוטן של מקרא לפי ההקשר?
3. לאיזה מהם יש להביא סיוע מתהלים ל"ז ז', מאיכה ג' כ"ח?

בעריכת מיכאל פרלמן

שאלות בטעמי המקרא

ויקרא ט' א. ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל

רש"י שמיני למלואים הוא ר"ח ניסן שהוקם המשכן בו ביום.

ראב"ע היה בראש לבו כי ביום השמיני שמיני לניסן כי המשכן הוקם באחד לחדש רק
המעתקים אמרו שהיה ראש חודש ניסן ובשבעת ימי המלואים היה משה מקים את
המשכן בכל יום וסותרו כדי להרגיל בו וללמד.

ספר א': זה אחד מן הכתובים שצריך לדרוש. נאמר כאן "ויהי ביום השמיני" אין אנו
יודעים אם שמיני למנין אם שמיני לחדש. כשהוא אומר "כי שבעת ימים ימלא את
ידכם (ח' ל"ג) הוה אומר שמיני למנין ולא שמיני לחדש.

ספר טו: הוא יום שמיני לקדושת אהרן ובניו או יכול שמיני בחדש כשהוא אומר: "ויהי
בחדש הראשון בשנה השניה בא' לחדש הוקם המשכן" (שמות ט' י"ז) מלמד שבר"ח
הוקם המשכן. יכול הוקם בר"ח ושרתה שכינה בשמיני בחדש? ת"ל "וביום הקים
את המשכן כסה העזן" (במדבר ט' טו) מלמד שביום שהוקם המשכן שרתה שכינה על
מעשה ידי אהרן. שכל שבעת ימי המלואים היה משה משמש ולא שרתה שכינה על ידו
עד שבא אהרן ושרת בבגדי כהונה גדולה ושרתה שכינה על ידו שנא' "כי היום ה'
נראה אליכם" (ויקרא ט' ד).

מלבי"ם: (אחרי הביאו דעת חז"ל ודעת ראב"ע) ... ובאמת מן הפשט אין להכריע. וחז"ל
שדעתם שיום שמיני למלואים היה בר"ח לא הכריעו כן מן הפשט רק על ידי דרוש
שדרשו... אולם כאשר דקדקנו בתנ"ך כ"מ שיציינו ימי החדש יפרש תמיד באחד
לחדש בשני לחדש... ובכ"מ שיאמר מספר קצוב ואחריו המספר הסיפורי יהיה תמיד
למנין. "שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי (שמות כב כט) "וסמאה
שבעת ימים וביום השמיני ימול" (ויקרא יב ג) וכן תמיד... והגם שעדיין ר"ל
שהמנין התחיל באחד לחדש א"כ השמיני למנין היה ג"כ השמיני לחדש, ע"ז הקדים:
שצריכים לדרוש.

ר"ן היידנהיים: בפירושו הבנת המקרא על רש"י: (אחרי הביאו דברי רש"י וראב"ע והחכם
הר"מ אלמושנינו המנסק את דברי רז"ל) והנה לדעת כל המפרשים הקריאה לאחר
ולבניו היתה ביום השמיני. ואין כן משמעות לשון הכתוב לעיקר מדקדק לשון
עברי. שאילו כדבריהם היה לו לכתב "ויהי ביום השמיני ויקרא משה... בתוספת
וי"ו ויו"ד בראש פעל הקריאה, כי כן הליוך המליצה העברית בספורי הענינים
אשר נפלו על הסדר כמו שהיו סדורים במחשבת הגזר האומר והעושה. (חשורה
בר' ד א' ו"האדם ידע") ולזאת היה לו לכתב "ויקרא משה לאחר ולבניו" אבל
קרא משה לאחר משמע: קרא כבר קודם יום השמיני. ולכן נאמנו דברי רז"ל שהיה
שמיני למלואים והכתוב מחובר עם "ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים" (ויקרא ח'
ל"ה). ושיעור הכתוב "ויהי ביום השמיני" הוא היום אשר כבר קרא וייעד משה
לאהרן ולבניו להיות נועדים ליום הזה במה שאמר לרם "ופתח או"ם תשבו שבעת
ימים" והיו נכונים ליום הזה. ולכן כתיב ל' אהרן ול' בניו למ"ד השמוש, שהצוין
בו ההזמנה, ולמדנו עוד מזה הכתוב שגם לזקני ישראל כבר קרא להיות עתידים
ליום השמיני הזה. אלא שקריאת אהרן ובניו לא היתה ממין קריאת הזקנים. כי
לאהרן ולבניו היתה באמצעות הציווי "ופתח או"ם תשבו", ולזקנים היתה בהזמנה.
לכן הועמד אתנח במלת "ולבניו" להפרידו מן "ולזקני ישראל", ולהורות ששתי
מיני הקריאות נבדלות באיכויותיהן.

שד"ל: ויהי ביום השמיני למלואים ולניסן.

1. מהי המחלוקת בין רש"י והראב"ע?
2. מלבי"ם החל "כאשר דקדקנו..." מה אפשר היה להוכיח מבדיקתו
ומדוע אינו סומך במקרה זה על תוצאות הבדיקה?
3. איך מפרש היידנהיים את הפסוק?
4. מה הקושי בפיוסוק הטעמים?
5. איך מסביר היידנהיים את צירוף הטעמים?